

Nowe Kościoły Charyzmatyczne – charakterystyka i aspekty ekumeniczne

New Charismatic Churches – characteristics and ecumenical perspectives

Słowa kluczowe: ekumenizm, Nowe Kościoły Charyzmatyczne, pentekostalizm, ruch charyzmatyczny.

Key words: ecumenism, New Charismatic Churches, Pentecostalism, charismatic movement.

Streszczenie

Termin „Nowe Kościoły Charyzmatyczne” odnosi się do Kościołów (kościół), które zaczęły powstawać począwszy od połowy lat 50. XX wieku w wyniku ruchu charyzmatycznego. Cennym źródłem ich poznania jest opublikowany w 2018 roku przez liderów tych Kościołów dokument pt. *The Characteristics of the New Charismatic Churches*. Przedstawia on historię, terminologię, strukturę, orientację teologiczną i praktykę Nowych Kościołów Charyzmatycznych oraz ich zaangażowanie w misję i kulturę. Niniejszy artykuł streszcza zawartość tego dokumentu, wyjaśnia niektóre jego elementy i dodaje komentarz w optyce ekumenicznej, zwłaszcza z perspektywy Kościoła rzymskokatolickiego. Sieciowy charakter Nowych Kościołów Charyzmatycznych, elastyczność ich struktur i wizja „jedności w Duchu” zbiegają się z wymaganiami „społeczeństwa sieci” oraz z nowymi paradygmatami rzymskokatolickich zasad ekumenizmu, a także

¹ Ks. dr hab. Sławomir Pawłowski SAC, Instytut Nauk Teologicznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

z postulatem czynienia z Kościoła „domu i szkoły komunii”. Odnowiona misja ewangelizacyjna, doświadczenie już istniejącej jedności i pielęgnowanie relacji – Kościoła i w Kościele – mogą być owocem wymiany darów duchowych między Nowymi Kościołami Charyzmatycznymi a Kościołem rzymskokatolickim, a nawet – w perspektywie ekumenicznej – między wszystkimi wyznawcami Chrystusa.

Abstract

The term ‘New Charismatic Churches’ refers to churches that began to emerge in the mid-1950s as a result of the charismatic movement. A valuable source of information about them is a document published in 2018 by the leaders of these churches entitled *The Characteristics of the New Charismatic Churches*. It presents the history, terminology, structure, theological orientation and practice of the New Charismatic Churches, as well as their involvement in mission and culture. This article summarises the content of this document, explains some of its elements and adds the commentary from an ecumenical perspective, especially from the perspective of the Roman Catholic Church. The networked nature of the New Charismatic Churches, the flexibility of their structures and their vision of ‘unity in the Spirit’ coincide with the requirements of the ‘network society’ and with the new paradigms of Roman Catholic ecumenical principles, as well as with the postulate of making the Church a ‘home and school of communion’. The renewed evangelising mission, the experience of existing unity and the cultivation of relationships — of the Church and within the Church — can be the fruit of an exchange of spiritual gifts between the New Charismatic Churches and the Roman Catholic Church, and even — in an ecumenical perspective — between all followers of Christ.

Nazwa „Nowe Kościoły Charyzmatyczne” [ang. *New Charismatic Churches*, NCC] została użyta pierwszy raz przez Petera Hockena (1932-2017), brytyjskiego duchownego rzymskokatolickiego i badacza ruchu pentekostalnego (Hocken 2009, 29). Jeszcze kilka lat wcześniej Hocken stosował nazwę „Kościoły neo-charyzmatyczne” (Hocken 2005b, 1). Nowymi Kościołami Charyzmatycznymi nazywa on nurt odrębny od klasycznego pentekostalizmu i różniący się od ruchów odnowy wewnątrz starszych Kościołów czy denominacji. Ponieważ początek tych nowych grup P. Hocken umiejscawia w późnych latach 50. XX wieku, dlatego

nie można ich całkowicie utożsamić z nurtem nazwanym przez Charlesa Petera Wagnera „trzecią falą Ducha Świętego”, zainicjowanym dopiero w latach 80. (Committee to Study Third Wave Pentecostalism II 2007a, 5) albo nawet w 90. XX wieku (Siupa 2024, 55)².

Cennym źródłem poznania Nowych Kościołów Charyzmatycznych jest opublikowany w 2018 przez ich liderów dokument „The Characteristics of the New Charismatic Churches” (*The Characteristics of the NCC*). Powstał on jako owoc serii spotkań tychże liderów z przedstawicielami Papieskiej Rady (obecnie Dykasterii) dla Popierania Jedności Chrześcijan. Już ten sam fakt skłania do wzięcia pod uwagę ekumenicznego wymiaru istnienia i działalności NCC. Niniejszy artykuł streszcza zawartość wspomnianego dokumentu, wyjaśnia jego niektóre elementy i dodaje komentarz z perspektywy ekumenicznej.

1. Charakterystyka Nowych Kościołów Charyzmatycznych

1.1. Początki i rozwój

Leksykon pojęć zamieszczony na końcu dokumentu *The Characteristics of the NCC of the NCC* (*The Characteristics of the NCC*, 29) podaje następujące wyjaśnienie: „NCC: Nowy Kościół Charyzmatyczny – termin odnoszący się do Kościołów, które powstały w ciągu ostatnich 60 lat w wyniku ruchu charyzmatycznego [NCC: New Charismatic Church – a term used to refer to churches which emerged in the last 60 years as a result of the Charismatic Movement]” (*The Characteristics of the NCC*, 29). Punktem odniesienia jest najdalej rok publikacji dokumentu (2018). Tekst dokumentu stwierdza wcześniej, że „wiele NCC

² Ruch Trzeciej Fali jest zwany inaczej Nową Reformacją Apostolską lub Reformacją Nowoapostolską czy też Kościołem postdenominacyjnym (Jańczuk 2016a, 30-31; Siupa 2024, 54-57 – tam także przegląd literatury przedmiotu). Jednak granice „fali” pentekostalizmu nie zawsze są łatwe do ustalenia, stąd trudności klasyfikacyjne powstałych w ten sposób wspólnot (Jańczuk 2016a, 38n). Zdaniem Hockena termin „trzecia fala”, użyty w stosunku do wszystkich „bezwyznaniowych charyzmatyków” jest „nieszczęśliwy” (Hocken 2016, 83 {przyp. 1}).

upatruje swoje początki jako część światowego wylania Ducha Świętego, począwszy od lat 1960-tych” (*The Characteristics of the NCC*, 7).

Badając te początki, Peter Hocken wskazuje już jednak na połowę lat pięćdziesiątych i na działalność w Devon (południowo-zachodnia Anglia) Davida Lillie i Arthura Wallisa, wywodzących się z braci plymuckich. Później, podczas organizowanych przez siebie konferencji (lata 1958-1965), zaprosili oni jako głównego mówcę Cecila Cousena, pastora zielonoświątkowego z Bradford, związanego z Ruchem Późnego Deszczu³. Tematyka tych konferencji dotyczyła m.in. „przebudzenia w mocy Ducha Świętego” oraz „boskiej idei lokalnego kościoła” (Wallis). Od ruchu zielonoświątkowego odróżniała ich idea „restoracjonizmu” [*restorationism*]⁴, która wyrastała z historii i nauczania braci plymuckich. Zdaniem Hockena, David Lilie stał się twórcą „charyzmatycznej wersji

³ Sprezycowanie nauczania Ruchu Późnego Deszczu (nazwa od prorocтва J1 2,28 zinterpretowanego jako zapowiedź podwójnego wylania Ducha Świętego: w dniu Pięćdziesiątnicy oraz bezpośrednio przed drugim przyjściem Chrystusa) nastąpiło w 1948 r. (prowincja Saskatchewan w Kanadzie) i zawierało m.in. takie stwierdzenia: Bóg przywrócił wszystkie dary i służby w Kościele, włączając w to apostołów i proroków; wychwalanie i uwielbienie Boga daje odczuć Jego szczególną obecność; Duch Święty zademonstruje swoją moc w potężniejszy sposób niż kiedykolwiek przedtem w historii świata. Ruch stał się jednym z kilku katalizatorów ruchu charyzmatycznego lat 60. i 70. oraz rozkwitających nowych „Kościołów apostołskich” od lat 80. do początku XXI wieku (Cauchii nd.).

⁴ Restoracjonizm jest ideą głoszącą konieczność przywrócenia kształtu Kościoła według wzorców Nowego Testamentu. Zdaniem niektórych badaczy, przekonanie o potrzebie powrotu do pierwotnej postaci chrześcijaństwa z I w. n.e. głoszone było – w sensie ogólnym – już w II wieku (montanizm), ale wzmogło się w XII wieku (waldensi). XVI-wieczna reformacja miała wiele cech restoracjonizmu. Wskazuje się, że w sensie właściwym ruch restoracjonistyczny wyrósł na początku XIX wieku, głównie w USA, na fali tzw. Drugiego Wielkiego Przebudzenia (ok. 1790-1840). Jako przykładowe ruchy i wspólnoty (a także denominacje) XIX-wiecznego restoracjonizmu wymienia się m. in.: *Restoration Movement* Bartona Stone’a i Thomasa Campbella, a stąd wywodzący się Uczniowie Chrystusa/Społeczność Chrystusowa/Kościół Chrystusowy, bracia plymuccy, adwentyści, *Holiness Movement* – ruch uświęceniowy („Restoration from Reformation to 1900” nd.; „Restoration to 1500” nd.; „The Case for the Restoration of the Church.” nd.).

eklezyjologicznego restoracjonizmu Braci” (Hocken 2005a, 2). Opisując początki NCC, oprócz wspomnianych osób, Hocken wskazuje jeszcze na niezależny kościół domowy w South Chard (w hrabstwie Somerset w Anglii), prowadzony w stylu zielonoświątkowym przez Sida Purse’a, wywodzącego się także z braci plymuckich. Wspólnota, posiadająca nowy budynek kościelny od 1956 r., kładła duży nacisk na uwielbienie oraz nadprzyrodzone uwolnienie i uzdrowienie. W ten sposób w latach sześćdziesiątych ugruntował się brytyjski „ruch kościołów domowych” [*house church movement*]. W gronie jego liderów byli jeszcze: John i Christine Noble, Terry Virgo, Gerald Coates i Bryn Jones (Hocken 2005a, 1-4).

Kościoły domowe w Wielkiej Brytanii często zaczynały jako charyzmatyczne grupy modlitewne gromadzące się w prywatnych domach. Widać było tutaj wpływ metodystycznego systemu klasowego [*class system*], który kładł nacisk na spotkania małych grup w celu animowania rozwoju ich uczestników. Te spotkania szybko rozrosły się i przeniosły do sal szkolnych lub innych wynajmowanych przestrzeni publicznych. Widać zatem, zdaniem Hockena, że metodyzm wpłynął zarówno na zielonoświątkowców jak i na NCC, choć na różne sposoby: klasycy zielonoświątkowcy często wywodzili się z metodystycznego Ruchu Świętości [*Holiness Movement*], podczas gdy na NCC większy wpływ miał metodystyczny system klasowy (*The Characteristics of the NCC*, 7).

W USA Nowe Kościoły Charyzmatyczne powstawały inaczej. Impuls do ich tworzenia dały ruchy religijne. Jednym z nich był tzw. Ruch Jezusa [*Jesus Movement*]⁵, ponieważ wiele młodych osób, które dzięki temu ruchowi odkryło chrześcijaństwo, nie było w stanie zasymilować się

⁵ Inna nazwa: Ludzie Jezusa [*Jesus People*] czy też Maniaci lub Dziwacy Jezusa [*Jesus Freaks*]. Ruch rozpoczął się w późnych latach 60. i wczesnych latach 70. XX wieku na Zachodnim Wybrzeżu USA. Rozprzestrzenił się w Ameryce Północnej i Centralnej, w Europie oraz Australii i Nowej Zelandii, trwając do końca lat 80. Wywarł wpływ na młodzież, na chrześcijańską muzykę, mając często charakter kontrkulturowy, a także charyzmatyczny, restoracjonistyczny oraz ponadwyznaniowy (Smith 2003).

z istniejącymi już strukturami kościelnymi. Poważny wpływ miał także tzw. Ruch Pasterski [*Shepherding Movement*], zwany czasem Ruchem Uczniowskim [*Discipleship Movement*]. Zainicjowało go w 1970 roku pięciu duchownych z Fort Lauderdale na Florydzie: Don Basham, Bob Mumford, Charles Simpson, Ern Baxter i – najbardziej znany – Derek Prince⁶. Działali oni najpierw w ramach *Holy Spirit Teaching Mission* (HSTM) – publikującej magazyn „New Wine” – przemianowanej potem na Christian Growth Ministries (CGM). Kładli nacisk na przekazywanie Ewangelii „jeden drugiemu”, stosując mentorską relację mistrz-uczeń (opisaną chociażby w 2 Tm 2,1-2). Chociaż Ruch Pasterski został ostatecznie zdyskredytowany i rozpadł się (D. Prince wycofał się z niego w 1983 r.), to jednak nadał impuls do powstania kilku megakościołów NCC, głównie w USA, często charakteryzowanym jako „bezwyznaniowe” (*The Characteristics of the NCC*, 8-9; Hocken 2005b, 5-6).

Dokument *The Characteristics of the NCC* w osobnym aneksie opisuje chińskie kościoły domowe. Gdy po przejęciu władzy przez partię komunistyczną w 1949 r. zagraniczni misjonarze zostali wydaleny z Chin, niektóre kościoły zostały zarejestrowane przez państwo, ale wiele z nich kontynuowało działalność jako małe, niezarejestrowane kościoły domowe. Doświadczyły one surowych prześladowań, ale szybko rosły liczebnie pod koniec lat 70. i 80., gdy rozpowszechniła się teologia charyzmatyczna. Jak czytamy w dokumencie, w tych kościołach, zwłaszcza

⁶ Derek Prince (1915-2003) miał w Polsce wpływ na nauczanie Kościoła Chrześcijan Wiary Ewangelicznej (KChWE), zaliczanego do „drugiej fali” pentekostalizmu (Jańczuk 2016, 35; Orłowski 2018, 25-46), ale także jest autorem czytany w Polsce przez klasycznych zielonoświątkowców („pierwsza fala”), podobnie jak Dawid Yonggi Cho (1936-2021), który także wywodzi się spoza klasycznego pentekostalizmu (Antoszczuk 2015, 275). Na nauczanie i praktykę KChWE (Jeziernicki 2021, 17) miały także wpływ książki Kennetha Hagina (1917-2003) z Ruchu Wiary („2 fala”) oraz Dawida Wilkersona (1931-2011), autora słynnej książki „Krzyż i sztylet” (1962), pierwotnie związanego z klasycznym pentekostalizmem, a później założyciela międzywyznaniowego The Times Square Church w 1987. Przytoczone fakty świadczą o wzajemnym przenikaniu się nurtów myśli pentekostalnej.

na obszarach wiejskich, „istnieje niemal powszechne doświadczenie uzdrowienia i wyzwolenia”, „a tysiące liderów doświadczyło chrztu w Duchu Świętym” (*The Characteristics of the NCC*, 26).

Chińskie kościoły domowe często są prowadzone przez osoby z niewielkim formalnym wykształceniem teologicznym. Są ewangeliczne w doktrynie i wykazują pewne podobieństwa do NCC. Istnieją także różnice w stosunku do większości NCC opisanych w omawianym dokumencie. Chińskie kościoły domowe mają, na przykład, mniej pozytywne podejście do otaczającej ich kultury. I jest to zrozumiałe, ponieważ działają w społeczeństwie w przeważającej mierze nietolerancyjnym wobec religii. Przywództwo w tych kościołach ma tendencję do działania w sposób odgórny, co z kolei jest odzwierciedleniem tegoż społeczeństwa opartego na etosie szacunku wobec starszych i przełożonych. Terminologia używana do opisu ról przywódczych ma charakter rodzinny (wujowie, ciotki itp.), aniżeli wzięty z Ef 4 (apostołowie, prorocy itd.). Wiejskie kościoły domowe zawsze kładą nacisk na ofiarną opiekę nad ubogimi i swoją misję postrzegają w sposób holistyczny. W ostatnim czasie kościoły domowe pojawiły się również w chińskich miastach. Było to częściowo spowodowane migracją chrześcijan z obszarów wiejskich, a częściowo ewangelizacyjnym wpływem zachodnich chrześcijan, którzy przybyli do kraju jako nauczyciele języków i pracownicy uniwersytetów. Wraz ze złagodzeniem prześladowań nastąpiły ruchy w kierunku jedności między różnymi chińskimi sieciami Kościołów domowych (*The Characteristics of the NCC*, 26-28).

1.2. Terminologia

Zasadniczo Nowe Kościoły Charyzmatyczne mogą być postrzegane jako „ewangelikalne” [*evangelical*] lub „protestanckie” [*protestant*], jeśli tę ostatnią kategorię rozumiemy jako określenie wykluczające w tym sensie, że nie są ani katolickie, ani prawosławne. Wiele NCC nie identyfikuje się z głównymi wyznaniem protestanckimi; jeśli już, to identyfikuje się bardziej z historycznymi ruchami znajdującymi się poza głównym nurtem protestantyzmu, takimi jak anabaptyści czy bracia

plymuccy. W związku z tym określenia „protestancki” lub „ewangelikalny” nie byłyby terminami najbardziej naturalnie używanymi przez NCC do opisania samych siebie, nawet jeśli takie kategorie pasują z teologicznego lub socjologicznego punktu widzenia.

Niektóre publikacje klasyfikują NCC jako odgałęzienie pentekostalizmu, ale większość członków NCC nie określiłaby siebie jako „zielonoświątkowcy” [*Pentecostals*], postrzegają siebie jako odrębnych od klasycznego pentekostalizmu. Nieodpowiednie byłyby także takie nazwy, jak „charyzmatycy bezwyznaniowi” [*non-denominational charismatics*] lub „charyzmatycy niezależni” [*independent charismatics*]. Pierwsza bowiem definiuje NCC negatywnie oraz mylnie sugeruje, że bezwyznaniowość jest ich najważniejszą cechą. Z kolei druga nazwa przeinacza istotną cechę NCC, którą jest sieciowość, czyli współzależność, a nie niezależność. Często bowiem mentorami liderów lokalnych wspólnot są liderzy innych wspólnot, a istotnym czynnikiem kształtowania tych wspólnot są kontakty z innymi wspólnotami (konferencje, spotkania modlitewne, wizyty).

Z tego wynika, że termin Nowe Kościoły Charyzmatyczne uważany jest za lepsze rozwiązanie niż nazwy alternatywne, ponieważ to właśnie charyzmatyczny element życia kościelnego jest kluczem do ich samorozumienia. Duchowość NCC jest podobna do duchowości ruchu charyzmatycznego w głównych Kościołach, ale różni się historycznym pochodzeniem, strukturą i tradycjami.

Kiedy NCC używają terminu „kościół”, odnoszą go do kościoła lokalnego lub czasami Kościoła powszechnego⁷. Kościół lokalny

⁷ Wiele sformułowań dokumentu *The Characteristics of the New Charismatic Churches* można odnieść jednocześnie do Kościoła w znaczeniu powszechnym jak i do kościoła lokalnego. Ponieważ tekst angielski używa zazwyczaj słowa *church* (pisanego małą literą), dlatego w niniejszym opracowaniu najczęściej stosowane jest słowo „kościół” (także małą literą), chyba, że jasno wynika z kontekstu, że chodzi o Kościół powszechny. Zbiorcza nazwa Nowe Kościoły Charyzmatyczne [*New Charismatic Churches*], pisana wielkimi literami, stanowi zatem wyjątek jako nazwa własna.

charakteryzują regularne spotkania, uznane przywództwo, biblijne nauczanie, celebrowanie komunii (łamanie chleba) i udzielanie chrztu wierzącym (*The Characteristics of the NCC*, 4-6).

1.3. Orientacja teologiczna

W swoich teologicznych akcentach większość NCC jest ewangelikalna. Podkreślają one centralne znaczenie Krzyża, potrzebę osobistej wiary i naczelną rolę Pisma Świętego. Większość NCC nie ma pisemnych deklaracji wyznaniowych, ale w praktyce wszystkie przestrzegająby treści Credo Nicejsko-Konstantynopolańskiego czy tzw. Credo Apostolskiego (*The Characteristics of the NCC*, 17).

NCC niechętnie określiłyby siebie jako „ewangelikalne” [*Evangelical*], ponieważ termin ten może wywoływać skojarzenia, od których wiele NCC chciałoby się zdystansować. Na przykład większość tzw. „konserwatywnych ewangelikalistów” [*Conservative Evangelicals*] nie akceptuje formy praktyki darów charyzmatycznych, jaka ma miejsce w NCC. W USA określenie „ewangelikalny” [*Evangelical*] może mieć również wydźwięk polityczny (*The Characteristics of the NCC*, 17; por. Zieliński 2013, 9-10).

Wiele NCC poważnie traktuje dziedzictwo poprzednich pokoleń chrześcijan, na przykład podejście Wesleya do misji i do uczniostwa. Jednak głównym źródłem autorytetu jest zawsze Pismo Święte. Wyznania wiary i tradycja są uważane za źródła drugorzędne. Zgodnie z „hermeneutyką charyzmatyczną”⁸ oczekuje się, że Pismo Święte będzie narzędziem Ducha Świętego, który przemówi do jednostek i do Kościołów, zarówno przez dobrą egzegezę, jak i przez podkreślenie wersetów, które nadadzą znaczenie współczesnym wydarzeniom i okolicznościom (*The Characteristics of the NCC*, 17).

⁸ Dokument *The Characteristics of the NCC* odsyła tutaj do podsumowania „hermeneutyki charyzmatycznej” w rozdziale 7 pracy Cartledge 2006.

1.4. Centralne znaczenie misji i jej wymiar holistyczny

Dla tożsamości i praktyki NCC centralne znaczenie posiada misja: misja od Boga i posłanie do ludzi, do świata, To ona wpływa na sposób, w jaki NCC podchodzą do ról przywódczych, do wykorzystania darów charyzmatycznych, do tworzenia sieci kościelnych i do relacji ze współczesną kulturą. Misja nie jest zatem czynnością, która wymaga uwagi obok innych aspektów życia Kościoła, takich jak opieka duszpasterska, nauczanie i doradztwo. Misja jest fundamentalna dla samej istoty Kościoła. Oczywiście, orientacja na misję jest zrównoważona naciskiem na „pobożny charakter uczniostwa”, ponieważ Kościół nie jest jedynie „instrumentem”, którym Bóg się posługuje, ale także Oblubienicą Chrystusa (Ef 5,25-27). Dlatego nacisk na pielęgnowanie żywej relacji z Bogiem jest często widoczny w kazaniach i pieśniach. Tekst pierwszego summarium Dziejów Apostolskich (Dz 2,42-46) jest dla NCC szczególnie aksjomatyczny. Starają się one realizować opisany tam ideał przez kazania biblijne, modlitwę, społeczność stołu („łamanie chleba” i posiłek) oraz dodatkowo – poza wspólnym świątecznym nabożeństwem – zebrania grup domowych w środku tygodnia (*The Characteristics of the NCC*, 6-7).

Holistyczne podejście do misji, jej nakierowanie zarówno na duchowe, jak i materialne potrzeby ludzi, nie zawsze było cechą NCC na ich wczesnym etapie rozwoju. Wiele NCC powstało w latach 60. i 70. ubiegłego wieku, kiedy kładziono nacisk na tworzenie społeczności opartej na szczerych relacjach, której dążeniem było odzyskanie prostoty i żywotności wczesnego Kościoła. Na uchwycenie dynamiki tego procesu używano często terminów „przywrócenie” [*restoration*] i „pełnia” [*fulness*]. Chociaż jedni postrzegali ten proces jako odejście od misji, to drudzy uważali go za fazę „strategicznej introwersji”, budującej trwałą bazę, autentyczną wspólnotę, która zapewni skuteczność misji. Misja w tym czasie koncentrowała się głównie na ewangelizacji, wypełniając Chrystusowe polecenie „czynienia uczniami wszystkich narodów” (Mt 28,18-20). Kościoły oczekiwały, że wysoki stopień zaangażowania

nowych wiernych będzie niemal automatycznie wynikał z ich nawrócenia.

Ten raczej jednowymiarowy pogląd na misję, z niewielkim naciskiem na zaspokajanie materialnych potrzeb ludzi, stopniowo zmieniał się w bardziej holistyczne podejście. Duży wpływ miały na to – zdaniem autorów *The Characteristics of the NCC* – pisma George’a Eldona Ladda, który w 1974 roku opublikował po raz pierwszy swoją „Teologię Nowego Testamentu”⁹. Ladd przedstawił królestwo Boże jako już zainaugurowane w teraźniejszości, wraz z życiem, śmiercią i zmartwychwstaniem Jezusa Chrystusa, a nie jako przede wszystkim przyszłą nadzieję. Pogląd ten został szeroko spopularyzowany w połowie lat 80. w książkach i konferencjach Johna Wimbera, założyciela ruchu *The Vineyard*, wpływowego nurtu NCC. Zwróciło to uwagę na element królestwa Bożego „tu i teraz”, w tym na znaczenie zaspokajania praktycznych potrzeb ludzi. Kontrastowała to z rozpowszechnioną gdzieś w środowiskach protestanckich teologią „pochwycenia Kościoła” [*the Rapture*], która bagatelizowała znaczenie materialnych i społecznych potrzeb ludzi. Bardziej pozytywnemu podejściu do świata i jego ostatecznego przeznaczenia sprzyjało także nauczanie niektórych NCC o „nowej ziemi” (za Ap 21). Paradygmatem holistycznej misji stał się szeroko stosowany w kaznodziejstwie fragment Iz 61,1-2 („...posłał mnie, aby [...] zapowiadać wyzwolenie...”). Te czynniki sprawiły, że wszechstronne podejście do misji stało się głównym nurtem w ruchu NCC w latach 80. i 90. ubiegłego wieku. Obecnie niemal powszechnie przyjmuje się w NCC, że ewangelizacja i działania społeczne to dwie niepodzielne strony misyjnego mandatu Kościoła, który rozumie Ewangelię nie tylko jako zbawienie dusz, ale także jako uzdrowienie umysłów, ciał i społeczności (*The Characteristics of the NCC*, 19-20).

⁹ Georg Eldon Ladd (1911-1982), pastor baptystyczny i profesor teologii Nowego Testamentu w *Fuller Theological Seminary* w Pasadenie (Kalifornia). Dzieło G.E. Ladda liczyło ponad 700 stron i cieszyło się wielkim uznaniem w protestanckim środowisku teologicznym; nowsze wydanie Ladd 2007.

Holistycznemu podejściu NCC sprzyja ich lokalność, czy też lokalizm [*localism*]. Jest to widoczne szczególnie w Wielkiej Brytanii, gdzie początkiem wielu NCC były małe grupy domowe, których członkowie żyli niedaleko od siebie. Liderzy tych wspólnot pozostawali zaangażowani lokalnie przez wiele dziesięcioleci i dobrze znali swoją miejscowość. W mniejszym stopniu dotyczy to niektórych dużych „megakościołów”, które rozwinęły się szczególnie w USA. Tutaj liderzy i członkowie mogą pochodzić z dużego obszaru geograficznego, a lokalne zaangażowanie sąsiedzkie jest mniej znaczące. Jednak i takie kościoły często kładą nacisk na bycie błogosławieństwem dla swojego miasta lub szerszego regionu.

Na holistyczne zaangażowanie wpłynął również kontekst postmodernistycznego świata zachodniego. Nie wystarczała już bowiem np. uliczna ewangelizacja, ale potrzeba było obecności „inkarnacyjnej”. Kościoły zdały sobie sprawę, że muszą „być” dobrą nowiną, a nie tylko głosić ją słowami. Skuteczna misja lokalna ma miejsce wtedy, gdy Ewangelia jest wyrażana nie tylko słowami, ale głoszona także w praktycznej opiece nad ludźmi i poprzez wykorzystywanie darów duchowych. Te trzy elementy jako filary misji są razem wyrażone zwrotem: „słowa, uczynki i cuda” [ang. *words, works and wonders* – trzy słowa od litery „w”]¹⁰.

Dzieła, w które zaangażowanych jest wiele NCC, często we współpracy z innymi kościołami, obejmują opiekę nad dziećmi, doradztwo (np. w kwestii zadłużenia), ochronę osób bezbronnych w społeczeństwie (także nienarodzonych dzieci), banki żywności. Niektóre kościoły zakładają również własne szkoły, aby zapewnić dobrą edukację w danej miejscowości lub dać szansę alternatywnego środowiska edukacyjnego. Zaangażowanie NCC w kwestie środowiskowe i ekologiczne jest bardziej fragmentaryczne. Ogólnie rzecz biorąc, NCC są mniej widoczne w zajmowaniu się przyczynami zjawisk kulturowych lub społecznych. Koncentrują się raczej na łagodzeniu ich skutków. Również fragmentaryczne

¹⁰ Wyrażenie ukute w 1986 r. przez Johna Wimbera (Wimber 2012). Budzi skojarzenie z hasłem Armii Zbawienia *Soap, Soup and Salvation* – „Mydło, zupa i zbawienie”, uwidaczniając jednak wymiar charyzmatyczny (por. Maxwell 2011).

jest ich zaangażowanie polityczne. Jest ono podejmowane raczej przez pojedyncze osoby, a nie przez specjalne kampanie; te ostatnie są bardziej spotykane w USA niż w innych częściach świata (*The Characteristics of the NCC*, 20-21).

NCC doświadczają tych samych wpływów kulturowych, co inne Kościoły. Kreatywność, kontekstualizacja i zaangażowanie ustępują czasem konsumpcjonizmowi. Członkowie NCC w drugim i trzecim pokoleniu zostali wychowani w erze postchrześcijańskiej. Nie podzielają już założeń kulturowych z lat 60. i 70., które były charakterystyczne dla ich duchowych przodków. Kontekstem ich życia jest już zakorzeniony sekularyzm, który przenosi religię do sfery prywatnej, a także relatywizm, który czyni prawdę kwestią subiektywnego wyboru. Podobnie liderzy, nie mają już automatycznie autorytetu tylko z racji swego urzędu, jak w poprzednich pokoleniach; dla młodszej generacji większe znaczenie posiada relacyjność, jakkolwiek jest ona pojmowana (*The Characteristics of the NCC*, 22-23).

1.5. Przywództwo

Kontekstem rozumienia przywództwa [*leadership*] w NCC jest teologia charyzmatów: każdy członek kościoła ma dary, które spełniają się w określonych rolach służebnych [*ministry*]; przywództwo jest postrzegane jako jedna spośród różnorodnych posług wykonywanych przez całe Ciało Chrystusa. Służby przywódcze są wymienione w Liście do Efezjan 4,11: apostołowie, prorocy, ewangelisti, pasterze i nauczyciele. Inni członkowie Kościoła będą mieli dary, zgodnie z listami podanymi w 1 Kor 12 i w Rz 12. Namaszczenie Duchem „wszelkiego ciała” (Jl 2,28) nie jest postrzegane jako szczególna własność kilku utalentowanych przywódców, ale spoczywa na lokalnym zgromadzeniu jako całości. Chociaż służba jest pojmowana jako zadanie całej wspólnoty, jednak przywódcy odgrywają szczególną rolę, ponieważ uwalniają, wspierają i pomagają rozwijać służbę wykonywaną przez każdą osobę w zborze. Liderzy podejmują ją „dla przysposobienia świętych do wykonywania

posługi, celem budowania Ciała Chrystusowego” (Ef 4,12) (*The Characteristics of the NCC*, 10).

Większość liderów NCC działa w zespołach, które charakteryzują się wysokim stopniem kolegalności. Jednak pomimo wysokiego stopnia konsultacji kongregacyjny model głosowania członków wspólnoty nie jest powszechnie spotykany. Za podejmowanie najważniejszych decyzji odpowiedzialny jest zespół przywódczy (*The Characteristics of the NCC*, 10-11).

Zazwyczaj terminy „apostoł” i „prorok” są używane w NCC do opisu ról funkcjonalnych, nie zaś jako tytuły (choć zdarzają się wyjątki). Najczęściej mówi się o „posłudze apostoelskiej” i „posłudze proroczej”. Opisanie kogoś jako apostoła nie sugeruje, że jest on na równi z Dwunastoma czy z Pawłem Apostołem, ale że jest powołany do roli, którą pełnili np. Barnaba, Tymoteusz, Syłas i Sylwan, którzy podążali w posłudze za apostołami – Dwunastoma i Pawłem (Dz 14,14; 1 Tes 1,1; 2,6). Termin „apostoł” oznacza ludzi, którzy są powołani do zakładania i budowania kościołów lokalnych i/lub sieci tych kościołów oraz do prowadzenia ich ku dojrzałości. Autorytet apostołów lub ich poglądy nie mają automatycznego pierwszeństwa przed poglądami pasterzy czy ewangelistów.

Funkcja przywódcza w NCC niekoniecznie trwa przez całe życie liderów. Niektórzy liderzy są dwuzawodowi; inni prowadzą działalność *stricte* kościelną tylko przez kilka lat. Niektóre nurty NCC postrzegają wszystkie role przywódcze jako jednakowo otwarte dla kobiet i dla mężczyzn. Kilka sieci NCC jest prowadzonych przez małżeństwa. Inne z kolei sieci, postrzegając kobiety jako „równe, ale różne”, są bardziej restrykcyjne w przyznawaniu im funkcji kościelnych (*The Characteristics of the NCC*, 11).

Istnieją różne sposoby, w jakie przyjmowana jest rola lidera w NCC. Czasami nowi liderzy wyznaczani są przez innych liderów własnej sieci, a następnie potwierdzani w tej roli poprzez „nałożenie rąk” podczas nabożeństwa (por. 2 Tm 1,6). Czasami są wyznaczani przez zbór lub jego przywódców bez udziału przywódców krajowych. Jeszcze inni

będą na pozycji lidera, ponieważ sami założyli kościół (por. 1 Kor 3,6). W odniesieniu do lidera częściej używa się terminu „uznany” [*recognised*], aniżeli „mianowany” [*appointed*], aby podkreślić, że wspólnota uznała czy rozpoznała, że to Bóg podjął inicjatywę powołania kogoś do przywództwa i że tylko Bóg mógł tę osobę wyposażyć w niezbędne dary (*The Characteristics of the NCC*, 12).

Istnieją dwa główne modele przywództwa powszechnie spotykane w NCC. Nie wykluczają się one wzajemnie, ale reprezentuje dwa krańce pewnego kontinuum. Pierwszy model, to „przywódca transformacyjny” [*transformational leader*]. Jest on przedsiębiorczy i dobry w inicjowaniu zmian oraz w ich zarządzaniu. Generuje entuzjazm i łatwo przyciąga innych, by do niego dołączyli. Pasuje to do „charyzmatycznego” (w świeckim użyciu tego słowa) stylu przywództwa i ma cechy przywódcy działającego w sposób „odgórny”. Drugi model, to „przywódca służebny” [*servant leader*]. Jego głównym zadaniem jest umożliwienie ludziom wypełniania ich osobistego powołania w codziennym życiu. Towarzyszy on wzrostowi członków wspólnoty, aby byli skutecznymi misjonarzami tam, gdzie pracują lub mieszkają. Do pewnego stopnia modele te mogą odzwierciedlać demografię społeczną kościoła. Liderzy transformacyjni mogą przemawiać bardziej do tych, którzy potrzebują pewności, jaką dają liderzy z jasną wizją. Modele przywództwa służebnego sprawdzają się dobrze tam, gdzie członkowie kościoła są wysoce kompetentni, przyzwyczajeni do podejmowania inicjatywy i oczekują przywództwa mniej hierarchicznego (*The Characteristics of the NCC*, 13-14).

1.6. Sieciowość

Istotną cechą życia NCC jest tworzenie sieci [*networks*]. Nie chodzi o *networking* świata biznesu; sieć [*network*] jest powiązaniem między liderami i między Kościołami/kościółami opartym na osobistych relacjach i wspólnych wartościach. Alternatywnie używa się także terminu strumień [*stream*]. Sieci NCC mają pewne podobieństwa do sieci mających na celu zmianę społeczną, opisywanych jako SPIN: *Segmented*

Polycentric Integrated Networks. Jest to koncepcja organizacji określonej grupy społecznej lub społeczeństwa oparta na podziale na półautonomiczne, wzajemnie powiązane niezależne segmenty, i uważana za formę organizacji przeciwną scentralizowanej biurokracji lub modelowi z jednym kluczowym przywódcą (*The Characteristics of the NCC*, 14).

Liderzy pełnią ważną funkcję utrzymywania jedności w swoich sieciach i pomiędzy sieciami. Nawet w kościołach, które formalnie nie należą do konkretnej sieci, zwykle istnieją silne nieformalne powiązania z innymi podobnymi kościołami, poprzez konferencje, dzielenie się zasobami, wspólne przedsięwzięcia i bliską osobistą przyjaźń. Nowe środki transportu (zwłaszcza lotnictwo) oraz komunikacji (niegdyś *Skype*, teraz inne) przyczyniły się do opracowania przez NCC nowych modeli misji zagranicznych, dając przykład globalnego podejścia do tworzenia sieci, które nie są ograniczone granicami państw czy kontynentów. Zdaniem autorów *The Characteristics of the NCC* struktury takich sieci są elastyczne i mogą ewoluować w czasie, bez – jak uważał Max Weber – nieuniknionego przejścia do struktury bardziej zbiurokratyzowanej (*The Characteristics of the NCC*, 14-15)¹¹.

Wydaje się, że jedną z wad modelu sieciowego jest to, że zawiera niewiele mechanizmów tworzenia struktur mających na celu długoterminową zmianę społeczną. Istnieją jednak historyczne precedensy małych grup i jednostek tworzących struktury transformacji społecznej, które przekraczają granice wyznaniowe. Jako przykład można podać działalność tzw. Klubu z Clapham w Wielkiej Brytanii¹². Model sieciowy, w połączeniu z efektywnym wykorzystaniem mediów, może

¹¹ Analizując sieciowość NCC, dokument *The Characteristics of the NCC* odsyła szczególnie do dwóch opracowań: Christerson, Flory 2017, Kay 2007.

¹² Aktywna w latach 1790-1830 grupa głównie anglikańskich społecznych reformatorów, z siedzibą w Clapham (obecnie dzielnica Londynu), słynąca z działań na rzecz położenia kresu niewolnictwa oraz pracy dzieci. Założyła ponad 200 stowarzyszeń na rzecz łagodzenia chorób społecznych i szerzenia wiary chrześcijańskiej (*The Characteristics of the NCC*, 24; Scotland 1993).

być skuteczny, jak miało to miejsce w wielu współczesnych świeckich ruchach opowiadających się za zmianami społecznymi (*The Characteristics of the NCC*, 24).

1.7. Praktyki lokalnych kościołów

Kościół lokalny praktykuje regularnie nabożeństwo z biblijnym głoszeniem i korzystaniem z darów charyzmatycznych, takich jak uzdrawianie, słowa mądrości, duchowe rozeznanie i prorocтво (por. 1 Kor 12,7-11). NCC praktykują chrzest wierzących i regularnie sprawują Komunię („łamanie chleba”). Wiele NCC uznaje ważność inicjacji chrześcijańskiej w innych Kościołach, o ile dana osoba wyraźnie rozumie ten obrzęd jako wyraz jej osobistej intencji. Istnieje wiele sposobów, w jakie Kościoły traktują pojęcie członkostwa. Dla niektórych wiąże się to z zaangażowaniem takim jak dziesięcina i uczęszczanie na spotkania małych grup; inne NCC są bardziej elastyczne (*The Characteristics of the NCC*, 15-16).

W NCC widoczne są ruchy promujące modlitwę. Na przykład, ruch „24/7”, który został zainicjowany w 1999 roku w ramach sieci NCC w Chichester (południowe wybrzeże Anglii), jest obecnie globalnym i międzywyznaniowym ruchem modlitewnym, który zyskał rozpoznawalność dzięki powstaniu Międzynarodowego Domu Modlitwy (IHOP) w Kansas City. Oprócz modlitwy wstawienniczej niektóre kościoły kładą również nacisk na „walkę duchową”, która jest realizowana przez osobistą walkę z pokusami, modlitwę o uwolnienie czy uzdrowienie oraz przez rozumianą holistycznie misję chrześcijańską. Taka „walka duchowa” obejmuje również modlitwę przeciwko złu osadzonemu w strukturach społecznych. Niektórzy kościoły praktykują rozeznawanie demonicznych „twierdz” na danym obszarze. Wspólna modlitwa jest wtedy ukierunkowana na przełamanie ucisku tzw. „duchów terytorialnych” (por. Migda 2010, 105-140 {„Walka duchowa” – służby modlitwy

wstawienniczej}). Po części takie podejście leży u podstaw teologii Marszu dla Jezusa¹³ (*The Characteristics of the NCC*, 16).

1.8. Zaangażowanie w kulturę

NCC starają się dostosować do współczesnego krajobrazu kulturowego. Priorytetem jest tutaj kontekstualizacja, dążenie do bycia „wszystkim dla wszystkich” (por. 1 Kor 9,19-23). Dużą wagę przywiązuje się do elastyczności i kreatywności w tworzeniu struktur kościelnych. Jedną z cech NCC jest nacisk na „zasadzanie” [*planting*] nowych kościołów (za 1 Kor 3,6). Istnieje wiele różnych modeli zakładania kościołów, począwszy od modelu kościoła-matki, który pozwala na zakładanie mniejszych, ale podobnych kościołów-córek. W tę działalność wnoszone jest doświadczenie liderów NCC, którzy wcześniej pracowali w biznesie, edukacji, medycynie itd. Przyzwyczajeni do rozwiązywania problemów w swoich poprzednich rolach zdają sobie sprawę z wartości elastycznego podejścia. W rezultacie są chętni do eksperymentowania zarówno w misji jak i w modlitwie. Ma to oddźwięk w kreatywnym podejściu do nabożeństwa czy modlitwy uwielbienia [*worship*]. Nowe pieśni często odzwierciedlają styl muzyczny kultury tych osób, do których Kościół/kościół stara się dotrzeć. Na różne sposoby do niektórych nabożeństw kościelnych NCC został włączony taniec i współczesna sztuka. Nie oznacza to odżegnywania się od form tradycyjnych. W niektórych kręgach rośnie zainteresowanie odkrywaniem np. monastycznych praktyk modlitwy i wspólnego życia (*The Characteristics of the NCC*, 18-19).

¹³ „Celem i ideą marszu jest duchowe przebudzenie oraz podjęcie walki duchowej mającej na celu poprawę sytuacji w mieście, Europie i na świecie. Dokonuje się to na kilku płaszczyznach: Jedność [...]. Współpraca [...]. Modlitwa [...]. Ewangelizacja [...]. Świadectwo [...]. Zmiany (owoce) – Marsz wywarł duchowy wpływ na miasta, kraje i narody. Był początkiem «przebudzenia miast». Zmobilizował chrześcijan do działań mających na celu doprowadzenie całych społeczeństw do Chrystusa” („Ogólnopolski Marsz dla Jezusa. Cel” nd.).

2. Nowe Kościoły Charyzmatyczne – aspekty ekumeniczne

2.1. Tożsamość określona w relacjach

Jest czymś znaczącym, że dokument *The Characteristics of the New Charismatic Churches*, opracowany przez grupę liderów NCC, powstał w wyniku serii ich rozmów z przedstawicielami Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan. Była to próba odpowiedzi na postawione tym liderom i ich wspólnotom pytanie: „Kim jesteście?”. Liderzy NCC uświadomili sobie, że koncepcje, które były jasne dla członków NCC, jako część ich żywego doświadczenia, zostały błędnie uznane za oczywiste dla innych. Autorzy dokumentu cytują nawet anegdotę o rybce, która zapytana o wodę, nie wie, co to jest woda. Celem rozmów było zatem stworzenie wspólnego zrozumienia tych elementów, które charakteryzują NCC. Odpowiedź wymagała użycia w miarę prostego języka, aby zdefiniować pojęcia, które rozwinęły się w Nowych Kościołach Charyzmatycznych w ciągu ostatnich sześćdziesięciu lat (*The Characteristics of the NCC*, 1).

2.2. Konferencje *Gathering in the Holy Spirit* (GHS)

Do formalnych rozmów liderów NCC z przedstawicielami Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan doprowadziła seria odbywających się od 2001 r. konferencji *Gathering in the Holy Spirit* (GHS). Odbywały się one (i nadal są organizowane) co dwa lata w Rzymie pod patronatem ekumenicznego ośrodka badań *Centro Pro Unione*. Te spotkania katolickich charyzmatyków i liderów NCC (razem ok. 60-80 osób), tocząca się podczas nich otwarta dyskusja i pogłębiające się relacje między uczestnikami, stworzyły coraz silniejsze poczucie jedności, które przyczyniło się do podejmowania dalszych kroków (*The Characteristics of the NCC*, 2).

Oto wykaz konferencji *Gathering in the Holy Spirit* (do 2020), opublikowany na stronach internetowych *Centro Pro Unione* („New Charismatic Churches – Catholic Informal Conversations”, 2023), z ich problematyką, która dużo mówi o polach zainteresowań ich uczestników:

- 1-6 maja 2001: Pierwsze spotkanie miało na celu wzajemne poznanie się przez modlitwę, refleksję i dzielenie się osobistą historią wiary. Tematy: „Przede wszystkim –wstawiennictwo” (1 Tm 2,1-4); „Ciało Chrystusa i jego misja” (Ef 4,1-13); „Jaka jedność jest potrzebna Ciału Chrystusa?” (J 17,21).
- 29 kwietnia – 4 maja 2003: „Czy te niebezpieczne czasy przyniosą jedność, czy rozłam?”; „Rozróżnienie teologiczne: rzeczywista różnica czy niejasna terminologia”; „Oczekiwania przyszłego pokolenia w Kościele”; „Sieci prorockie; Służba prorocka”.
- 24-29 maja 2005: „Porządek kościelny czy apostołstwo”.
- 20-25 marca 2007: „Słowo, dary słowa, posługa prorocka”; „Uwielbienie, chwała, modlitwa, wstawiennictwo”.
- 21-26 kwietnia 2009: „Duch Święty i Słowo. Duch Święty i Kościół”.
- 22-26 maja 2012: „Bóg błogosławieństwa i cierpienie dla imienia Jezusa”; wnioski biblijne i teologiczne; świadectwa, modlitwy, dyskusja, słuchanie Pana.
- 13-17 maja 2014: „Odpowiedź na takie właśnie czasy (Est 4,14¹⁴)”.
- 24-28 maja 2016: „Zbierzcie się w Duchu Świętym: nazwałem was przyjaciółmi”; „Ekumenizm, Duch Święty i papież Franciszek”; „Nazywam was moimi przyjaciółmi: cena, do zapłacenia której możemy być wezwani”.
- 21-25 maja 2018: „Wspólna droga ku przyszłości”; „Co Duch Święty mówi dzisiaj? Nasze doświadczenia z inicjatyw ekumenicznych: świadectwa i przykłady budowania jedności i pokonywania problemów”.
- 25-31 maja 2020: „Razem w posłudze charyzmatycznej”.

¹⁴ „A kto wie, czy nie ze względu na tę chwilę zostałaś królową?” (Est 4,14b; według *Biblia Ekumeniczna* 2018).

Od 2023 roku w inicjatywie *Gathering in the Holy Spirit* udział bierze Karol Sobczyk, rzymski katolik, założyciel i prezes Chrześcijańskiej Fundacji Głos na Pustyni w Krakowie (Sobczyk 2024; Sobczyk 2025).

2.3. Rozmowy z Papieską Radą ds. Popierania Jedności Chrześcijan

Każda konferencja *Gathering in the Holy Spirit* od 2001 r. obejmowała wizytę w Papieskiej Radzie ds. Popierania Jedności Chrześcijan. Niektórzy liderzy NCC poprosili jednak o to, aby rozmowy z Radą były bardziej głębokie i zaawansowane. Po kilku nieformalnych spotkaniach Papieska Rada ds. Popierania Jedności Chrześcijan postanowiła zaprosić liderów NCC do udziału w formalnych rozmowach, które rozpoczęły się w maju 2014 roku¹⁵.

Pierwszy projekt dokumentu *The Characteristics of the New Charismatic Churches* został przedstawiony Papieskiej Radzie ds. Popierania Jedności Chrześcijan już w 2012 roku. Formalne rozmowy prowadzone w latach 2014-2018 zaowocowały zmianami i uzupełnieniami dokumentu, aby uczynić go bardziej zrozumiałym w kontekście ekumenicznym. Wersja z 2014 roku została rozesłana na cały świat do ponad pięćdziesięciu liderów NCC w celu uzyskania ich komentarzy. Pozyskano uwagi i komentarze od liderów takich sieci NCC jak np. RevivalNOW, Harvest International Ministries, Catch the Fire, Global Awakening, Pioneer, Vineyard, Together. Wersja z 2017 r. została zaprezentowana w Augustie (Georgia, USA) na krajowej konferencji ekumenicznej Charismatic Leaders Fellowship. Liderzy NCC, zaangażowani w rozmowy z Papieską Radą ds. Popierania Jedności Chrześcijan, pochodzili z Europy i USA,

¹⁵ Notatka prasowa z 2008 roku określa je jako rozmowy Rady z grupą „nie-denominacyjnych liderów chrześcijańskich”: *Group of Non-denominational Christian Leaders* („Who are Non-denominational churches; concept of Christian unity – Press Release (April 15-16)” 2008). Notatka z 2009 roku dodała przymiotnik „charyzmatycznych”: *Group of Non-denominational Charismatic Christian Leaders* („Identity and self-understanding – Press Release (April 27-28)” 2009). Relacja prasowa z 2012 roku określa ich jako grupę liderów „Nowych Kościołów Charyzmatycznych”: *Group of Leaders of New Charismatic Churches* („The way forward – Press Release (May 28-29)” 2012).

ale trzeba pamiętać, że wiele NCC ma silne powiązania z kościołami za granicą: w Afryce, w Azji, w Ameryce Łacińskiej i w innych częściach świata. Obieg informacji zwrotnych zaowocował przekonaniem, że wynik reprezentuje szeroki konsensus (*The Characteristics of the NCC*, 2).

Cechą NCC, która wpływa na charakter ich dyskursu ekumenicznego jest to, że NCC nie mają scentralizowanych struktur wyznaniowych i nie posiadają centralnego organu, który wybierałby przedstawicieli całego ruchu. Rozmowy z Papieską Radą ds. Popierania Jedności Chrześcijan obejmowały zatem grupę, którą można uznać za „reprezentatywną próbę” [*representative sample*] liderów NCC. Byli nimi: Bob Garrett (USA), Billy Kennedy (UK), Ian Nicholson (UK), Richard Roberts (UK) i Patrick Sparrow (USA). Wcześniej członkami byli: Ulf Ekman (Szwecja), Lonnie Laughlin (USA) i John Noble (Wielka Brytania). Osoby te wywodzą się z kilku sieci w ramach ogólnego parasola NCC (*The Characteristics of the NCC*, 3).

2.4. Zgoda co do kluczowych kwestii doktrynalnych – Credo

Co do konsensu doktrynalnego, który mógłby być wymagany do jedności chrześcijan, autorzy *The Characteristics of the NCC* stwierdzają:

Jedność nie jest postrzegana jako oparta na pełnej zgodzie doktrynalnej. [...] Zgoda co do kluczowych kwestii doktrynalnych, takich jak pełne człowieczeństwo i boskość Chrystusa, Trójca Święta i centralne znaczenie Krzyża, byłaby postrzegana jako niezbędna do istnienia prawdziwej jedności. Inne doktryny, takie jak wzorce posługi lub teologia sakramentalna, byłyby postrzegane jako mniej istotne (*The Characteristics of the NCC*, 22).

Wspomniano już wcześniej, że większość NCC nie ma pisemnych deklaracji wyznaniowych, ale w praktyce wszystkie przestrzegałyby treści Credo Nicejsko-Konstantynopolitańskiego czy tzw. Credo Apostolskiego. Tutaj, tytułem przykładu, dokument odsyła do praktykowanych w NCC pieśni Stuarta Townenda (*We Believe in God the Father*), Grahama Kendricka (*We Believe*) i grupy Hillsong (*This I Believe*), które są inspirowane Credo Apostolskim (*The Characteristics of the NCC*, 17).

Dla ilustracji warto podać całość pierwszej pieśni i fragmenty pozostałych dwóch (tłum. S. Pawłowski):

Wierzimy w jednego prawdziwego Boga:

Ojca, Ducha, Syna.

Jeden Kościół, jedna wiara, jeden Pan wszystkich.

Jego królestwo przyjdzie.

Wierzimy w Boga Ojca,

Wszchemogącego, Pana życia,

Stwórcę niebios,

Ziemi, morza, nieba.

I wierzymy w Jezusa,

Jedynego Syna Bożego,

Zrodzonego z dziewicy Marii,

Który żył jako jeden z nas.

Wierzimy, że Jezus cierpiał,

Był bity, ukrzyżowany,

Umarł i został pochowany.

Złożony w grobie w najciemniejszą noc

Trzeciego dnia zmartwychwstał.

Wstąpił do nieba.

Pewnego dnia przyjdzie, aby nas osądzić,

Żywych i umarłych.

Wierzimy w Boga Ducha.

W jeden Kościół, umocniony przez Niego,

Wspólnotę ludu Bożego,

Przebaczenie naszych grzechów,

Naszego ciała zmartwychwstanie

Do życia wiecznego,

Aby wielbić, kochać i podziwiać

Przed tronem Chrystusa (Townsend, Getty 2016).

Wierzimy, że posyła On swojego Ducha

Na swój Kościół z darami mocy.

Bóg, potwierdzając swoje słowo prawdy,

Posyła nas teraz do narodów (Kendrick 1986).

*Tak, ja wierzę w Boga Ojca,
W Syna, którym Jezus jest.
Wierzę też w Świętego Ducha.
Bóg jest w osobach trzech
[...]
Wierzę, że jest życie wieczne.
Przez Dziewicę przyszedł Bóg,
Wierzę we społeczność świętych [saints' communion]
I święty Kościół Twój (Fielding, Lorenzi, Crocker 2016).*

Jak widać, pomimo braku oficjalnych deklaracji (wyznań) wiary w NCC, możliwe jest nakreślenie szerokich konturów ich wierzeń i praktyk. Sprzyja to lepszemu zrozumieniu podobieństw i różnic między nowszymi kościołami a Kościołami historycznymi oraz ułatwia możliwość „wymiany darów” między NCC a innymi wspólnotami czy tradycjami chrześcijańskimi (*The Characteristics of the NCC*, 4).

2.5. „Ekumenizm ochrzczony w Duchu Świętym”

Dokument *The Characteristics of the NCC* stwierdza, że wezwanie do jedności w Ciele Chrystusa jest postrzegane przez wielu członków NCC jako ważne, szczególnie w świetle Ewangelii Janowej (rozdział 17), gdzie jedność uczniów Chrystusa i skuteczność ich misji są wyraźnie ze sobą powiązane. Dowodem na wagę, którą NCC przywiązują do kwestii jedności chrześcijan, był ich aktywny udział – wraz z katolikami, zielonoświątkowcami i innymi wyznaniami – w przełomowej konferencji charyzmatycznej w Kansas City w 1977 roku¹⁶.

¹⁶ Nazwana „konferencją konferencji” odbyła się w dniach 20-24 lipca 1977 pod nazwą *The 1977 Conference on Charismatic Renewal in the Christian Churches*. Przygotowywana przez 18 miesięcy zgromadziła ok. 50 tys. uczestników. Połowę z nich stanowili katolicy. Wśród mówców i w Komitecie organizacyjnym byli m.in.: kard. Leo Suenens, Ralph Martin, Kevin Ranaghan, Bruce Yokum, Bob Mumford, Vinson Synan, Thomas Zimmerman. Podczas konferencji episkopalny duchowny Dennis Bennett z Seattle powiedział, że dostrzega trzy nurty chrześcijaństwa, które zaczynają się łączyć: nurt katolicki, kładący nacisk na historię i ciągłość wiary, nurt ewangelicki, kładący nacisk na wierność Pismu Świętemu i znaczenie osobistego oddania się Chrystusowi, oraz nurt zielonoświątkowy, kładący nacisk na bezpośrednie doświadczenie Boga dzięki mocy

Wspominając tę konferencję, dokument stwierdza:

Jedność nie ogranicza się jednak do tych, którzy podzielają doświadczenie charyzmatyczne; obejmuje wszystkich, którzy znają ojcostwo Boga, aktywnie starają się być uczniami Jezusa i są otwarci na Ducha. Świadczą o tym sposoby, w jakie chrześcijanie, w tym nowi charyzmatycy, łączą się w projektach mających na celu złagodzenie ludzkiego cierpienia, angażując się zarówno we wspólną modlitwę, jak i działanie (*The Characteristics of the NCC*, 21).

Członkowie NCC byli zaangażowani w znaczące inicjatywy na rzecz pojednania między narodami i grupami plemiennymi, z których wiele miało na celu uzdrowienie długotrwałych podziałów historycznych. Obejmowały one „marsze pojednania”, podczas których, na przykład, przedstawiciele chrześcijan przemierzali Bliski Wschód i starali się przeprosić za krzywdy wyrządzone w przeszłości (tzw. *Identificational Repentance*). Mniej widoczne było zaangażowanie w próby pojednania między organami kościelnymi (*The Characteristics of the NCC*, 22).

Lokalne kościoły sieci NCC widzą siebie jako część większej rodziny chrześcijańskiej danej okolicy. Wiele z nich należy do grup „Kościoły razem” [*Churches Together*] i lokalnych bractw [*fraternities*] liderów kościelnych. W środowiskach NCC istnieje również pragnienie globalnej jedności chrześcijańskiej. Ta jedność, zdaniem NCC, opiera się na „jedności Ducha” (Ef 4,3-4):

Jedność opiera się na fakcie, że wszyscy naśladowcy Chrystusa, charyzmatyczni i nie-charyzmatyczni, niezależnie od denominacji lub nurtu, mają Ducha (Ef 4,4). Ta jedność Ducha umożliwia, aby otwartość i miłość była fundamentem, na którym budowany jest dialog i wspólne przedsięwzięcia. [...] NCC generalnie dążą do jedności relacyjnej, w której doświadczenie „drugiego” jako brata lub siostry w Chrystusie jest ważne. (*The Characteristics of the NCC*, 22).

Działania ekumeniczne, w które zaangażowane jest chrześcijaństwo pentekostalne, Matteo Calisi i Giovanni Traettino nazwali w 1996 roku „czwartym ekumenizmem”, który nie ma zastępować, ale uzupełniać „trzeci ekumenizm” Światowej Rady Kościołów¹⁷ (Ierullo 2019, 13-16).

Ten „czwarty ekumenizm” można byłoby utożsamić z tym, co Peter Hocken nazwał „drugą paradygmatyczną zmianą” rzymskokatolickich zasad ekumenizmu. O ile pierwsza zmiana paradygmatu – zapoczątkowana przez o. Paula Couturiera (1881-1953) i przyjęta przez II Sobór Watykański w „Dekrecie o ekumenizmie” (1964) – polegała na zmianie optyki z eklezjocentryzmu (powrót do Kościoła) na chrystocentryzm (powrót do Chrystusa), to druga zmiana polega na wyakcentowaniu roli Ducha Świętego. Nie należy tego rozumieć konkurencyjnie, ale komplementarnie w stosunku do ujęcia chrystocentrycznego. Jest to ekumenizm „ochrzczony w Duchu Świętym”, który dojrzewał od Vaticanum II i znalazł wyraz w nauczaniu papieża Franciszka. Kładzie on nacisk na absolutną konieczność tego, by każdy chrześcijanin miał żywy kontakt z Jezusem, owocujący Jego naśladowaniem, dzieleniem się przeżywaną wiarą i tworzeniem wspólnoty z innymi wierzącymi. Podkreślając rolę Ducha Świętego, Franciszek kładł nacisk na „niespodzianki Ducha Świętego” i niezwykłą różnorodność, harmonię, którą Duch Święty tworzy. Jak stwierdza Hocken, aksjomat „rzeczywistość jest ważniejsza od idei”, wyjaśniony w adhortacji *Evangelii gaudium* (Franciszek 2013 {nr 231-233}), może być postrzegany jako treściwe i praktyczne określenie zmiany ekumenicznego paradygmatu, jaka dokonała się od czasów II Soboru Watykańskiego (Hocken 2015, 103-106, 113).

Można powiedzieć, że „ekumenizm ochrzczony w Duchu Świętym” pozwala nam dostrzec osobę Ducha Świętego, który „jest w nas

¹⁷ Ta periodyzacja opiera się na klasycznym dziele Ruth Rouse i Stephena Charlesa Neill z 1948 roku (*A History of the Ecumenical Movement 1517-1948*), według którego „pierwszy ekumenizm” zaczął się wraz z XVI-wieczną Reformacją, „drugi” wraz z wysiłkami misyjnymi XIX wieku, a „trzeci” rozwinął się w XX wieku i zaowocował powstaniem Światowej Rady Kościołów w 1948 roku.

bliskością i bezpośredniością zbawienia wysłużonego przez Chrystusa”, a także Jego dynamikę: osobową, perychoretyczną, relacyjną i twórczą w komunijnej jedności (Guzowski 2016, 424n). Z tego właśnie wymiaru pneumatologicznego wynika następny, bardzo ważny aspekt ekumenizmu: relacyjność.

2.6. Pielęgnowanie relacji w „społeczeństwie sieci”

Zagadnienie „społeczeństwa sieci” znalazło się w centrum uwagi socjologów, a także socjologów religii i teologów. Słusznie zauważa Piotr Kopiec, że skoro społeczeństwo stało się „społeczeństwem sieci” (pojęcie spopularyzowane przez Manuela Castellsa), zarówno sieci internetowej, jak i sieci relacji gospodarczych i politycznych, których istotę stanowi kooperacja, współzależność i łatwo przystosowująca się do zmian elastyczność (Castells 2007, 84n), to:

Taka staje się również współczesna kultura i takie warunki określają teren działania chrześcijaństwa, a w konsekwencji ekumenizmu. Pozostawanie w dawnych strukturach, nieuzupełnianie ich, musi skutkować apatią i stagnacją, skoro coraz bardziej są one niezrozumiałe i nieprzystosowane do nowej geografii życia społecznego. Rozczarowania, jakie przyniosły dotychczasowe owoce ruchu ekumenicznego, dialogu ekumenicznego, ekumenizmu doktrynalnego, a nawet ekumenizmu praktycznego, nie mogą przesłonić jednak wielkiej wartości wspólnych spotkań, relacji i przyjaźni, zaś nade wszystko poczucia wspólnoty w łączących chrześcijan elementach wiary. Ekumenizm ujęty jako ruch powinien więc zostać dopełniony przez ekumenizm ujęty jako sieć (Kopiec 2014, 173).

Trudno nie zauważyć prób odpowiedzi na to wyzwanie. Widać je chociażby we wspomnianej już książce Christersona i Floreya *The Rise of Network Christianity* (Christerson, Florey 2017), której tytuł (i treść) jest demonstracyjnym nawiązaniem do sztandarowego dzieła Castellsa *The Rise of the Network Society* (oryginał ukazał się w 1996 roku, por. Castells 2007).

Współcześnie nie mamy do czynienia z sytuacją zupełnie nową. Wiemy, że badania wczesnych dziejów Kościoła ukazują niezwykłą

dynamikę zjawisk zachodzących wtedy w obszarze jego struktur. Temu procesowi, który nie był jednorodny, towarzyszyła płynność terminologiczna i to nawet w obrębie tej samej tradycji. Wpływ na to miała także ówczesna specyfika świata, z jego uwarunkowaniami socjologicznymi, kulturowymi i religijnymi (Gajewski 2010, 240-251).

Niemniej „[z]anim Kościół stał się Domem, najpierw dom stał się kościołem” (Gajewski 2010, 7). To wyrażenie W. Gajewskiego ukazuje znaczenie instytucji antycznego domostwa – z jego ideami kulturowymi i mentalnymi, charakterystycznymi dla tej epoki – jako wzorca dla kształtowania instytucji kościelnych (Gajewski 2010, 7). Na Kościół pojęty jako dom i na wzajemne w nim relacje uwagę zwrócił papież Jan Paweł II w programowym – jeśli tak można powiedzieć – dla początku III tysiąclecia dokumencie *Novo millennio ineunte*: „Czynić Kościół *domem i szkołą komunii*: oto wielkie wyzwanie, jakie czeka nas w rozpoczynającym się tysiącleciu, jeśli chcemy pozostać wierni Bożemu zamysłowi, a jednocześnie odpowiedzieć na najgłębsze oczekiwania świata” (Jan Paweł II 2001 {nr 43}). Jak można zauważyć, w wyrażeniu „dom i szkoła” pobrzmiewają znane określenie Kościoła jako „Matki i Nauczycielki” (*Mater et Magistra* – to np. tytuł encykliki papieża Jana XXIII z 1961 roku). Te miana Kościoła są jednak ujęte środowiskowo, „komunijnie”: nie sama matka, ale dom; nie sama nauczycielka, ale szkoła. Według Jana Pawła II, ów wymiar wspólnotowy Kościoła jest „Bożym zamysłem” i „oczekiwaniem świata”.

Troska Kościoła/Kościółów o „stawanie się wspólnotą” nie jest podróżą samotną, ale realizuje się w kontekście ekumenicznym, czego przykładem jest chociażby proces samorozumienia Światowej Federacji Luterkańskiej w kategoriach *communio* – *koinonia* (Sojka 2021, 526). Pojęcie *communio* – *koinonia*, jako klucz pozwalający względnie całościowo ująć zagadnienie jedności Kościoła, pojawiło się w dokumentach dialogów ekumenicznych w latach 80. XX wieku i nabrało tempa w latach 90. Posiada ono wielką moc integrującą, pozwalającą wyrazić kościelną jedność w wielości: trynitarny fundament, biblijno-patrystyczne

zakorzenienie, komplementarność wymiaru lokalnego i uniwersalnego Kościoła, oraz elementów widzialnych i duchowych (Pawłowski 2004, 135, 158).

Wezwaniem do przemiany relacji były także debaty i dokumenty Synodu Biskupów Kościoła katolickiego, który odbył się w latach 2021-2024. W dokumencie końcowym, w części II pt. „Razem w łodzi. Przemiana wzajemnych odniesień”, czytamy:

W trakcie całej drogi Synodu, na różnych szerokościach geograficznych, pojawiło się pragnienie, aby Kościół lepiej pielęgnował relacje: z Panem Bogiem, między kobietami i mężczyznami, w rodzinach, wspólnotach, między chrześcijanami, grupami społecznymi, wyznaniem, a także z całym stworzeniem. [...] Relacje odnowione przez łaskę i gościnność okazywaną najmniejszym zgodnie z nauczaniem Jezusa są najbardziej wymownym znakiem działania Ducha Świętego we wspólnocie uczniów. Bycie Kościołem synodalnym wymaga zatem prawdziwego nawrócenia na płaszczyźnie relacji (Franciszek et al. 2024 {nr 50}).

Z kolei na początku w części IV pt. „Obfity połów. Przemiana więzi”, po przywołaniu ewangelicznej sceny wspólnego wyciągania sieci (J 21,8.11), dokument stwierdza:

Taki jest Kościół synodalny, złożony z więzi, które łączą w komunii, oraz przestrzeni na różnorodność każdego narodu i każdej kultury. W czasach, gdy zmienia się charakter miejsc, w których Kościół jest zakorzeniony i pielgrzymuje, trzeba na nowo pielęgnować wymianę darów i spłót relacji, które nas łączą [...] (Franciszek et al. 2024, {nr 109}).

2.7. Ku wymianie darów duchowych

Starsze Kościoły, stwierdza Peter Hocken, powinny uznać i poważnie przyjąć troskę Nowych Kościołów Charyzmatycznych o Kościół. Przez uznanie ich kreatywności, przez spostrzeganie ich jako swego rodzaju „kościelnego laboratorium”, starsze Kościoły mogą wejść w poważną interakcję z nowymi Kościołami, co zaowocuje korzyścią dla wszystkich (Hocken 2016, 114).

Widać już zresztą, że w wielu NCC rośnie postawa otwartości wobec innych Kościołów. Wiąże się to zarówno z coraz większą współpracą przy projektach społecznych, ale także z aktywnym pragnieniem czerpania ze źródeł duchowości z innych tradycji. Coraz więcej osób należących do NCC korzysta z rekolekcji, które są organizowane w opactwach benedyktyńskich lub klasztorach franciszkańskich. Coraz bardziej popularne staje się kontemplacyjne podejście do Biblii, w tym medytacja ignacjańska i *lectio divina*. Ruch Vineyard, na przykład, założył własną szkołę kierownictwa duchowego. Wzrasta zatem otwartość na dawne praktyki duchowe, na swoisty powrót do źródeł [*ressourcement*] i wykorzystywanie przeszłości do nadania świeżego wyrazu współczesnej wierze (*The Characteristics of the NCC*, 24-25).

Rzymskokatolicki teologowie analizują potencjalne wartości niesione przez duchowość pentekostalną, które są do zaakceptowania również przez tych chrześcijan, którzy patrzą na nią z zewnątrz (Siemieniowski 2020, 227). Poddają także refleksji biblijno-teologicznej zagadnienie „pięciorakiej posługi” (Ef 4,11-12), tak bardzo popularnej w NCC (Kiwka, Siemieniowski 2018, 19-60). Oczywiście, należy rozpatrzyć kontrowersyjne teologicznie poglądy i praktyki duchowe, występujące we wspólnotach charyzmatycznych, bazując na przesłaniu Biblii, nauczaniu Kościołów i zdrowym rozsądku. Niemniej, doświadczenia charyzmatyczne teologicznie i pastoralnie zbliżają do siebie różne denominacje chrześcijańskie, umożliwiając jeszcze bardziej zdrową wymianę darów duchowych (Sawa 2018, 389, 405).

Nawet bliska nam historia ukazuje, jak spotkania chrześcijan różnych wyznań, zwłaszcza liderów, potrafią zmienić zapatrywania i postawy jednych wobec drugich. Na przykład w Polsce takie znaczenie miała wizyta Billy’ego Grahama w 1978 r. i jego nauczanie w katolickich świątyniach, czy wizyty Johna Wimbera w latach 1991 i 1993. Na forum światowym ważnym wydarzeniem było spotkanie papieża Franciszka z neozielonoświątkowymi pastorami (Copeland, Osteen) w 2014. Tego typu wydarzenia, nawet pojedyncze, zmieniają krajobraz wzajemnych

ocen (Jańczuk 2016b, 181n, 186). Patrząc z perspektywy czasu, można powiedzieć, że podobne znaczenie miało spotkanie, a nawet seria spotkań, przedstawicieli Nowych Kościołów Charyzmatycznych z rzymskokatolickimi charyzmatykami w ramach konferencji *Gathering in the Holy Spirit*, a potem z Papieską Radą ds. Popierania Jedności Chrześcijan.

Na zakończenie należy stwierdzić, że sieciowy charakter Nowych Kościołów Charyzmatycznych, elastyczność ich struktur i wizja „jedności w Duchu”, zbiega się z wymaganiami „społeczeństwa sieci” oraz z nowymi paradygmatami rzymskokatolickich zasad ekumenizmu, a także z postulatem czynienia z Kościoła „domu i szkoły komunii”. Odnowiona misja ewangelizacyjna, doświadczenie już istniejącej jedności i pielęgnowanie relacji – Kościoła i w Kościele – może być owocem wymiany darów duchowych między Nowymi Kościołami Charyzmatycznymi a Kościołem rzymskokatolickim, a nawet – w perspektywie ekumenicznej – między wszystkimi wyznawcami Chrystusa.

Bibliografia

- Antoszczuk, Mariusz. 2015. *Obdarowani*. Wydawnictwo „Compassion”.
- Biblia Ekumeniczna to jest Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu z Księgami Deuterokanonicznymi. Przekład ekumeniczny z języków oryginalnych*. 2018. Warszawa: Towarzystwo Biblijne w Polsce.
- Cartledge, Marc. 2006. *Encountering the Spirit*. London: DLT.
- „The Case for the Restoration of the Church.” Nd. *The Revival Library*. Dostęp 2025.02.04. <https://revival-library.org/restoration/the-case-for-restoration/#>.
- Castells, Manuel. 2007. *Społeczeństwo sieci*. Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Cauchi, Tony. Nd. „The Latter Rain Revival – 1947-1958.” *The Revival Library*. Dostęp 2025.02.01. <https://revival-library.org/histories/1947-1958-latter-rain-revival-intro/>.
- „The Characteristics of the New Charismatic Churches.” 2018. *Information Service* 151: 363-386. Dostęp 2025.01.29. <https://www>.

- christianunity.va/content/unitacristiani/en/dialoghi/sezione-occidentale/pentecostali/conversazioni-con-le-nuove-chiese-carismatiche/the-characteristics-of-the-new-charismatic-churches.html; www.prounione.it/dia/ncc-c/dia-NCC-C-04-characteristics-eng.pdf.
- Christerson, Brad, i Richard Flory. 2017. *The Rise of Network Christianity*. New York: OUP.
- Committee to Study Third Wave Pentecostalism II. 2007. *Majority report*. Dostęp 2025.02.03. <https://www.crcna.org/sites/default/files/ThirdWavePentecostalismReport.pdf> (1-71).
- Committee to Study Third Wave Pentecostalism II. 2007. *Minority report*. Dostęp 2025.02.03. <https://www.crcna.org/sites/default/files/ThirdWavePentecostalismReport.pdf> (72-98).
- Fielding, Benjamin David, i Francesco Lorenzi, Matthew Philip Crocker. 2014. „This I Believe (The Creed).” Dostęp 2025.02.06. <https://www.worshiptogether.com/songs/this-i-believe-the-creed-hill-song-worship/>.
- Franciszek, 2013. *Adhortacja apostołska „Ewangelii gaudium”. O głoszeniu Ewangelii w dzisiejszym świecie*. Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Franciszek, i XVI Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów. 2024. *Ku Kościołowi synodalnemu. Komunia – misja – uczestnictwo. Dokument końcowy*. Poznań: Pallottinum.
- Gajewski, Wojciech. 2010. *Charyzmat – urząd – hierarchia*. Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Guzowski, Krzysztof. 2016. *Duch dialogujący. Zarys pneumatologii dialogalnej*. Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Hawn, Robert. 1977. *Charismatic Renewal*. „The Conference «Heard Around the World».” Dostęp 2025.02.05. <https://livingbulwark.net/wp-content/bulwark/february2017p2.htm>.

- Hocken, Peter. 2005a. „The «Neo-Charismatic» Churches and Networks of the last thirty-five years (Friday March 11, 2005). The Historical Roots and Early Development of the neo-charismatic Churches in USA and Great Britain.” Dostęp 2025.01.31. [https://www.peterhocken.org/mc/home.nsf/0/F4E795111396A866C1257D9F-006155C3/\\$FILE/Part1.pdf](https://www.peterhocken.org/mc/home.nsf/0/F4E795111396A866C1257D9F-006155C3/$FILE/Part1.pdf).
- Hocken, Peter. 2005b. „The «Neo-Charismatic» Churches and Networks of the last thirty-five years (Friday March 11, 2005). Globalisation and Massive Expansion.” Dostęp 2025.01.31. [https://www.peterhocken.org/mc/home.nsf/0/F4E795111396A866C1257D-9F006155C3/\\$FILE/Part2.pdf](https://www.peterhocken.org/mc/home.nsf/0/F4E795111396A866C1257D-9F006155C3/$FILE/Part2.pdf).
- Hocken, Peter. 2009. *The Challenges of the Pentecostal, Charismatic and Messianic Jewish Movements*. Farnham: Ashgate Publishing Limited.
- Hocken, Peter. 2015. „Druga paradygmatyczna zmiana katolickiego ekumenizmu?” W *Ekumenizm dla ewangelizacji*. Red. Przemysław Kantyka i Sławomir Pawłowski, 101-114. Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Hocken, Peter. 2016. *Azusa, Rome, and Zion. Pentecostal Faith, Catholic Reform, and Jewish Roots*. Eugene: Pickwick Publications.
- „Identity and self-understanding – Press Release (April 27-28).” 2009. *prounione.it*. Dostęp 30.01.2025. www.prounione.it/dia/ncc-c/dia-NCC-C-02-2009-eng.pdf.
- Ierullo, Bruno. 2019. *United in Christ. The Story of the Glorious Church*. Vaughan: United in Christ.
- Jan Paweł II. 2001. *List apostolski „Novo millennio ineunte” Ojca Świętego Jana Pawła II do biskupów, duchowieństwa i wiernych na zakończenie Wielkiego Jubileuszu Roku 2000*. Kraków: Wydawnictwo Księży Sercanów.
- Jańczuk, Leszek. 2016a. „Wspólnoty pentekostalne w Polsce i ich klasyfikacja.” *Łódzkie Studia Teologiczne* 25 (4): 29-42.

- Jańczuk, Leszek. 2016b. „Ekumenizm polskiego środowiska ewangelikalnego.” *Roczniki Teologiczne* 53 (7): 171-189.
- Jeziernicki, Andrzej. 2021. *Kościół Chrześcijan Wiary Ewangelicznej. Studium teologicznoekumeniczne*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper.
- Kay, William. 2007. *Apostolic Networks in Britain*. Carlisle: STL.
- Kendrick, Graham. (1986). „We Believe.” Dostęp 2025.02.06. <https://grahamkendrick.co.uk/we-believe/>.
- Kiwka, Mirosław, i Andrzej Siemieniewski. 2018. „Na fundamencie apostołów i proroków”. *Przebudzenie biblijnego Kościoła*. Wrocław: Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu.
- Kopiec, Piotr. 2014. „Sieć ekumeniczna w społeczeństwie sieci: Światowe Forum Chrześcijan (Global Christian Forum) jako ekumeniczna odpowiedź na nowy kształt społeczeństwa globalnego.” *Kieleckie Studia Teologiczne* 13: 167-178.
- Ladd, Georg Eldon. 2007. *A Theology of the New Testament*. Cambridge, Lutterworth Press.
- Maxwell, Ryan. 2011. „Signs and Wonders.” Dostęp 2025.02.04. <https://salvationist.ca/articles/2011/03/signs-and-wonders/>.
- Migda, Andrzej. 2010. *Egzorcyzm pentekostalny. Służba uwolnienia w Kościołach i wspólnotach nurtu zielonoświątkowego w Polsce*. Warszawa: Dobry Skarbiec.pl.
- „New Charismatic Churches – Catholic Informal Conversations.” 2023. *prounione.it*. Dostęp 2025.01.30. <https://www.prounione.it/dialogues/ncc-c/>.
- „Ogólnopolski Marsz dla Jezusa. Cel.” Nd. Dostęp 2025.02.05. <https://marszdlajezusapolska.pl/cel/>.
- Orłowski, Mariusz. 2018. *Puławscy zielonoświątkowcy. Kościół Chrześcijan Wiary Ewangelicznej w Puławach w latach 1991-1995*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper.
- Pawłowski, Sławomir. 2004. „*Communio* w dokumentach światowych dialogów ekumenicznych.” W „*Communio*” w chrześcijańskiej

- refleksji o Kościele. Red. Andrzej Czaja i Marek Marczewski, 135-158. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- „Restoration from Reformation to 1900.” Nd. *The Revival Library*. Dostęp 2025.02.01. <https://revival-library.org/restoration/1500-1900/>.
- „Restoration to 1500.” Nd. *The Revival Library*. Dostęp 2025.02.01. <https://revival-library.org/restoration/restoration-to-1500-introduction/>.
- Sawa, Przemysław. 2018. „Kontrowersje wokół teorii i praktyk we wspólnotach charyzmatycznych: próba oceny z perspektywy katolickiej i ewangelikalnej.” *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne* 51 (2): 387-407.
- Scotland, Nigel. 1993. „The social work of the Clapham Sect: an assessment.” *themelios*. Dostęp 2025.02.01. <https://www.the-gospelcoalition.org/themelios/article/the-social-work-of-the-clapham-sect-an-assessment/>.
- Siemieniewski, Andrzej. 2020. *Pentekostalizacja chrześcijaństwa. Przewodnik teologiczno-pastoralny*. Wrocław: Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu.
- Siupa, Grzegorz. 2024. „Koncepcja Bożej obecności w rozumieniu zielonoświątkowego Ruchu Trzeciej Fali na przykładzie nauczania Benny’ego Hinna.” *Rocznik Teologiczny* 61 (1): 53-74.
- Smith, Kevin John. 2003. „The origins, nature, and significance of the Jesus Movement as a revitalization movement (Summary).” *The National Library of Australia*. Dostęp 2025.02.05. <https://catalogue.nla.gov.au/catalog/3284484>.
- Sobczyk, Karol. 2024. „#82 Kościół katolicki a Nowe Kościoły Charyzmatyczne.” *Nie Wszystko Jedno*. Dostęp 2025.02.06. <https://niewszystkojedno.pl/82-kosciol-katolicki-a-nowe-koscioly-charyzmatyczne/>.

- Sobczyk, Karol. 2025. „#95 A co, jeśli dochodzimy do ściany?” *Nie Wszystko Jedno*. Dostęp 2025.02.06. <https://niewszystkojedno.pl/95-a-co-jesli-dochodzimy-do-sciany95/>.
- Sojka, Jerzy. 2021. *Stawanie się wspólnotą. Wieczerza Pańska jako „nota ecclesiae” w publikacjach Światowej Federacji Luterńskiej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie.
- „The way forward – Press Release (May 28-29).” 2012. *prounione.it*. Dostęp 2025.01.30. www.prounione.it/dia/ncc-c/dia-NCC-C-03-2012-eng.pdf.
- Townsend, Stuart, i Keith Getty, Kristyn Getty. 2016. „We believe [Apostles’ Creed].” Dostęp 2025.02.06. <https://www.stuarttownend.co.uk/song/we-believe-apostles-creed/>.
- „Who are Non-denominational churches; concept of Christian unity – Press Release (April 15-16).” 2008. *prounione.it*. Dostęp 2025.01.30. www.prounione.it/dia/ncc-c/dia-NCC-C-01-2008-eng.pdf.
- Wimber, John. 2012. „Word and Works.” Dostęp 2025.02.04. <https://www.vineyardchurches.org.uk/vineyard-vaults/word-and-works/>.
- Zieliński, Tadeusz J. 2013. *Protestantyzm ewangelikalny. Studium specyfiki religijnej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe ChAT.

CHRZEŚCIJAŃSKA AKADEMIA TEOLOGICZNA
w WARSZAWIE

Rok LXVII

Zeszyt 2

ROCZNIK TEOLOGICZNY

[E-WYDANIE]

WARSZAWA 2025

REDAGUJE KOLEGIUM

prof. dr hab. Jakub Sławik – redaktor naczelny

dr hab. Jerzy Ostapczuk, prof. ucz. – zastępca redaktora naczelnego

prof. dr hab. Tadeusz J. Zieliński

dr hab. Borys Przedpełski, prof. ucz.

dr hab. Jerzy Sojka, prof. ucz. – sekretarz redakcji

MIĘDZYNARODOWA RADA NAUKOWA

JE metropolita prof. dr hab. Sawa (Michał Hrycuniak), ChAT

abp prof. dr hab. Jerzy Pańkowski, ChAT

bp prof. ucz. dr hab. Marcin Hintz, ChAT

prof. dr hab. Atanolij Aleksiejew, Państwowy Uniwersytet w Petersburgu

prof. dr Marcello Garzaniti, Uniwersytet we Florencji

prof. dr hab. Michael Meyer-Blanck, Uniwersytet w Bonn

prof. dr hab. Antoni Mironowicz, Uniwersytet w Białymstoku

prof. dr hab. Wiesław Przyczyna, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

prof. dr hab. Eugeniusz Sakowicz, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

prof. dr hab. Tadeusz Stegner, Uniwersytet Gdański

prof. dr Urs von Arx, Uniwersytet w Bernie

prof. dr hab. Piotr Wilczek, Uniwersytet Warszawski

Redakcja językowa – Kalina Wojciechowska
Korekta tekstów angielskich – Karen Wasilewska
Skład komputerowy – Jerzy Sojka

BWHEBB, BWHEBL, BWTRANSH [Hebrew]; BWGRKL, BWGRKN, and BWGRKI [Greek]
PostScript® Type 1 and TrueType fonts Copyright ©1994-2013 BibleWorks, LLC.
All rights reserved. These Biblical Greek and Hebrew fonts are used with permission
and are from BibleWorks (www.bibleworks.com)

eISSN: 2956-5685

Wydano nakładem
Wydawnictwa Naukowego ChAT
ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa, tel. +48 22 635-68-55
Objętość ark. wyd.: 9,8. Nakład: 100 egz.

SPIS TREŚCI

ARTYKUŁY

НАДЕЖДА МОРОЗОВА, <i>Неизвестное стихотворное сочинение о Малочаусовском старообрядческом соборе 1898 г.</i>	179
ANDRZEJ KUŹMA, <i>Zagadnienie nadawania autokefalii w procesie przygotowawczym do Wielkiego i Świętego Soboru Kościoła Prawosławnego</i>	207
ANATOLIY GRIGORIEVICH KOSICHENKO, <i>Orthodox understanding of the essence of man</i>	229
SŁAWOMIR PAWŁOWSKI, <i>Nowe Kościoły Charyzmatyczne – charakterystyka i aspekty ekumeniczne</i>	245
ANDRZEJ MIGDA, <i>Popularność vs świętość. Przemiany rytuału pentekostalnego w kontekście zmiany kodów kulturowych i treści pieśni religijnych</i>	281
DOMINIKA KOCHAN, <i>ICT w edukacji religijnej</i>	307
DOROTEUSZ SAWICKI, <i>Język jako narzędzie budowania wspólnoty. Biblijne podstawy i uchodźcze wyzwania – z doświadczenia Prawosławnego Metropolitalnego Ośrodka Miłosierdzia ELEOS</i>	327
ANNA RYGOROWICZ-KUŹMA, <i>Zapożyczenia z terminologii Kościoła rzymskokatolickiego w leksyce polskiego prawosławia. Latynizmy</i>	383
Wykaz autorów	398

Contents

ARTICLES

NADEŽDA MOROZOVA, <i>An Unknown Poem about the Malochausovsky Old Believers' Church Assembly of 1898</i>	179
ANDRZEJ KUŹMA, <i>The issue of granting autocephaly in the preparatory process for the Holy and Great Council of the Orthodox Church</i>	207
ANATOLIY GRIGORIEVICH KOSICHENKO, <i>Orthodox understanding of the essence of man</i>	229
SŁAWOMIR PAWŁOWSKI, <i>New Charismatic Churches – characteristics and ecumenical perspectives</i>	245
ANDRZEJ MIGDA, <i>Popularity vs sanctity. The transformation of Pentecostal ritual in the context of changing cultural codes and the content of religious songs</i>	281
DOMINIKA KOCHAN, <i>ICT in religious education</i>	307
DOROTEUSZ SAWICKI, <i>Language as a tool for building community. Biblical foundations and refugee challenges – from the experience of the Orthodox Metropolitan Center of Mercy ELEOS</i>	327
ANNA RYGOROWICZ-KUŹMA, <i>Borrowings from the terminology of the Roman Catholic Church in the lexis of Polish Orthodoxy. Latinisms</i>	383
List of authors	398

Wykaz autorów

Nadežda Morozova, nadja.moroz@gmail.com, Lietuvių kalbos institutas, P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius, Lietuva / Lithuania.

Andrzej Kuźma, a.kuzma@chat.edu.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Władysława Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa.

Anatoliy Grigorievich Kosichenko, anatkosichenko@mail.ru, Institute for Philosophy, Political Science and Religion Studies The Republic of Kazakhstan, 050010, Almaty city, str. Shevchenko 28.

Sławomir Pawłowski, slawomir.pawlowski@kul.pl, Sekcja Ekumenizmu, Instytut Nauk Teologicznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Al. Racławickie 14, 20-950 Lublin.

Andrzej Migda, andrzej.migda@ug.edu.pl, Instytut Antropologii Uniwersytetu Gdańskiego, ul. Jana Bażyńskiego 8, 80-309 Gdańsk.

Dominika Kochan, dkochan@student.chat.edu.pl, ul. Brzeska 15, 08-110 Siedlce.

Doroteusz Sawicki, d.sawicki@chat.edu.pl., Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Władysława Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa.

Anna Rygorowicz-Kuźma, anna.rygorowicz-kuzma@uwb.edu.pl, Katedra Językoznawstwa Sławistycznego, Wydział Filologiczny Uniwersytetu w Białymstoku, Plac Niezależnego Zrzeszenia Studentów 1, 15-420 Białystok.